

e-ISSN: 2630-6417

International Journal of Social,
Humanities and Administrative
Sciences (JOSHAS JOURNAL)

Vol: 8 Issue: 59
Year: 2022 December
Pp: 1804-1814

Arrival
21 September 2022
Published
31 December 2022

Article ID
66499
Article Serial Number
09

DOI NUMBER
<http://dx.doi.org/10.29228/JOSHAS.66499>

How to Cite This Article
Ateşpolat, Y. & Yıldız Bıçakçı, M.
(2022). "Pandemi Sürecinde Okul
Öncesi Dönem Çocuklarının
Ebeveynlerinin Duygu
Sosyalleştirme Davranışlarının
İncelenmesi", Journal of Social,
Humanities and Administrative
Sciences, 8(59):1804-1814

International Journal of Social,
Humanities and Administrative Sciences
is licensed under a Creative Commons
Attribution-NonCommercial 4.0
International License.
This journal is an open access, peer-
reviewed international journal.

Pandemi Sürecinde Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Ebeveynlerinin Duygu Sosyalleştirme Davranışlarının İncelenmesi

Investigation of Emotion Socialization Behaviors of Parents of Preschool Children During the Pandemic Process

Yahya ATEŞPOLAT Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI

Arş.Gör., Munzur Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Tunceli, Türkiye
Prof.Dr., Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Ankara, Türkiye

ÖZET

Bu araştırmada okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynlerin pandemi sürecinde çocuklarının duygu sosyalleştirme davranışlarının incelenmesi amaçlayan betimsel bir çalışmadır. Çalışma Elazığ ilinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı özel 9 okul öncesi eğitim kurumunda pandemi öncesi ve sonrasında eğitim bu kurumlarda eğitime devam eden 87 çocuğun ebeveyni ile 87 çocuğun ebeveyni (%26.4'ü 29 yaş ve altı, %62.1'i 30-39, %11.5'i 40-49 yaş aralığındadır. Araştırmaya dâhil olan anne katılımcıların yaşları ortalaması 32,53±5,43, en az 25 ve en fazla 46 yaş; baba katılımcıların yaşları ortalaması 34,79±3,95 en az 26 ve en fazla 45 yaş) ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada Ebeveynlerin çocuklarının duygu sosyalleştirme davranışlarını ölçebilmek amacıyla Fabes ve arkadaşları tarafından (1990), geliştirilmiş, Yağmurlu ve Yavuz (2013), tarafından Türkiye uyarlanmış Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada ebeveynlerin sıkıntılı tepki düzeylerinin, cezalandırıcı tepki düzeylerinin ve küçümseyici tepki düzeylerinin pandemi sürecinde daha fazla olduğu görülmüştür. Ebeveynlerin duygu ifadelerini teşvik etme düzeylerinin, duygu odaklı tepki düzeylerinin ve problem odaklı tepki düzeylerinin ise pandemi öncesinde daha fazla olduğunu görülmüştür. Araştırmada pandemi öncesinde çocukların cinsiyetine göre ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarında farklılık olduğu görülmüştür. Pandemi sürecinde ebeveynlerin öğrenim durumlarının, çocukların cinsiyetlerine ve doğum sıralarına göre ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarında anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Araştırma sonucunda ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarının pandemi öncesinde daha fazla olduğu görülürken, pandemi sürecinde ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin pandemi öncesine göre yıprandığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Duygu Sosyalleştirme, Ebeveynler, Okul öncesi, Pandemi

ABSTRACT

This research is a descriptive study aiming to examine the emotional socialization behaviors of parents who have children in the preschool period during the pandemic process. Parents of 87 children and parents of 87 children (26.4% of them are 29 years old and under, 62.1% of them are 30-39%, 11.5% of them are in the age range of 40-49. The mean age of the mother participants included in the study is 32.53±5.43, minimum 25 and maximum 46 years, mean age of father participants is 34.79±3.95, minimum 26 and maximum 45 years old) was carried out. In the study, the Child's Negative Emotions Scale, developed by Fabes et al. (1990) and adapted to Turkey by Yağmurlu and Yavuz (2013), was used in order to measure the emotional socialization behaviors of parents' children. In the study, it was seen that the distressed reaction levels of the parents, the punitive reaction levels and the condescending reaction levels were higher during the pandemic period. It was observed that the levels of encouraging emotional expressions of parents, emotion-focused reaction levels and problem-focused reaction levels were higher before the pandemic. In the study, it was observed that there was a difference in the emotional socialization behaviors of the parents according to the gender of the children before the intervention. It has been observed that there are significant differences in the emotional socialization behaviors of the parents according to the educational status of the parents, the gender of the children and the birth order during the pandemic process. As a result of the research, it was seen that the emotional socialization behaviors of the parents were higher before the pandemic, while it was seen that the relationship between the parent and the child was worn out during the pandemic process compared to the pre-pandemic period.

Keywords: Emotion Socialization, Pandemic, Parents, Preschool

1. GİRİŞ

Günümüzde ülkemizi ve tüm dünyayı olumsuz etkileyen pandemilerden biri COVID-19 (yeni korona virüs) olarak görülmektedir. İlk kez Aralık 2019'da Çin'de görülen bu virüsün enfekte olduğu ve kişiden kişiye bulaştığı belirtilmiştir (WHO, 2020; Li ve ark., 2020). Virüsün birkaç hafta içerisinde milyonlarca kişiye bulaşması ve hızlı şekilde yayılması nedeniyle Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 11 Mart 2020 tarihinde bu hastalığı pandemi sınıfına dâhil etmiştir (Guan ve ark., 2020; Ludvigsson, 2020). Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2020), verilerine göre 21 Mart 2020 tarihinde salgın nedeniyle 300.00'e yakın vaka ve 11.500'den fazla insan ölümü gerçekleşmiştir. Salgının küresel çapta olması nedeniyle sokağa çıkma yasağı, okulların yüz yüze eğitimden uzaktan eğitime dönüşmesi, maske kullanımı gibi tedbirler alınmıştır. Tedbirlerle birlikte pandeminin, ani meydana gelmesi nedeniyle ebeveynler ve çocuklar karşılıklı çıkan problemin ne olduğunu bilmediği için alışagelmışin dışında bir süreçle karşı karşıya kalarak birlikte okuldan uzaklaşmak, arkadaşlardan uzaklaşmak, sosyalleşmenin azalması, iş yükünün artması gibi günlük rutinlerin değişimine neden olduğu görülmüştür (Chen ve ark., 2020). Bu zorlu süreç ve değişen rutinlerde bilişsel, sosyal ve duygusal açıdan çocuklar ve ebeveynleri olumsuz etkilemiştir (Huang ve ark., 2020; Zhu ve ark., 2020). Bu süreçte bütün dünyada ebeveynler rutin hayatını devam ettirememesinden dolayı kaygı, korku gibi birçok ruhsal sorunlarla başa çıkmak zorunda kalmaktadır (Huremović, 2019). Nitekim Covid-19 hakkında yapılan

araştırmalarda kişilerde yoğun stres tepkisi olarak şok, öfke, karamsarlık, konsantrasyon eksikliği, sosyal izolasyon gibi sorunların arttığı belirtilmektedir (Cao ve ark.,2020; Hou ve ark., 2020). Brooks ve arkadaşları (2020), yaptıkları araştırmada virüs nedeniyle karantinaya alınan bireylerin öfke kontrolünü sağlayamadıkları, intihara meyilli olma ve depresif bozuklukların oluştuğu vb. psikolojik sorunların arttığını belirtmişlerdir. Kundu ve Bhowmik (2020), yaptıkları çalışmada COVID-19 sürecinin stres, öfke ve korkuyu arttırdığını belirtmişlerdir. Ayrıca süreçte sosyalleşmenin azaldığı ve dolayısıyla kişileri sosyal duygusal olarak olumsuz etkilediği de belirtilmektedir (Witt ve ark., 2020). Yetişkinler dışında çocuklar ile yapılan çalışmalarda ise çocukların, sürecin ve çevrenin yansıttığı düşünceler nedeniyle kalıcı hasar görebilecekleri belirtilmiştir (Dubey ve ark., 2020). Çaykuş ve Mutlu Çaykuş (2020), bu süreçten en çok çocukların etkilenebileceğini ve sosyal duygusal açıdan risk altında olduklarını belirtmişlerdir. Çünkü okul öncesi dönemde ailenin yaşadığı ekonomik zorluklar, ani yaşam olayları (doğal afet, trafik kazası), toplumsal travmalar (salgın, savaş) gibi faktörler çocuğun sosyal duygusal gelişimini dolayısıyla duygularını sosyalleştirme becerileri olumsuz şekilde etkileyebilir (O'Connell ve ark., 2009; Öz ve Bahadır Yılmaz, 2009; Gizir, 2007). Hem yetişkinler hem de çocuklar üzerinde bu etkilere bakıldığında özellikle ebeveyn olan yetişkinler için bu durumun daha zorlayıcı olduğu söylenebilir. Covid 19 sürecinde işsiz kalma korkusuyla evde yoğun çalışma şartları ebeveynleri oldukça etkilemiştir (Ağan, 2020). Odriozola González ve ark., (2020) yaptığı çalışmada ebeveynlerin süreçte sorumluluklarını aksatmakta, sosyal olarak kendini geri çekme, evlilikte çatışma ve çocuklarıyla ilişkilerinde sorun yaşadıkları belirtilmiştir. Başka bir araştırmada ise süreç içerisinde ebeveynin kendine yeteri kadar vakit ayıramaması ve yaşanan belirsizliklerin ebeveyni olumsuz etkilediği belirtilmiştir (Göl Güven ve ark., 2020). Sağlık Bakanlığı Raporu (2020), göre de ebeveynlerin süreç içerisinde çocuklarına çok kaygılı, korkulu, titiz, tutucu yaklaşımları, panik yapmaları, ruh sağlığını bozup olumsuz davranışlarda bulunmalarına neden olabildiğini göstermektedir. Bilindiği gibi de çocukların sosyalleşme sürecinde en temel faktörlerden biri ebeveynleridir (Eisenberg ve ark, 1998). Erken çocukluk döneminde ebeveyn davranışları çocukların özellikle de duygularını sosyalleştirmesi açısından önemli bir yer tutmaktadır (Denham ve ark, 1997). Duygu sosyalleştirme sürecinde ebeveynler çocuklarına model olup, çocukların duygularını ifade etmesine yardımcı olarak rehberlik eder ve çocuklarının duygu sosyalleştirmesini teşvik eder (Halberstadt, 1991). Duygu sosyalleştirme davranışı, ebeveynlerin çocuklarının yaşadıkları korku, kaygı, endişe gibi olumsuz duygularına verdikleri tepki ve çocuklarıyla kurdukları iletişim şekli olarak tanımlanır (Eisenberg ve ark., 1999). Ebeveynlerin çocuklarına yönelik duygu sosyalleştirmesinde çocukların cinsiyeti, doğum sıraları, ebeveynlerin öğrenim durumları ve ebeveynlerin psikoloji durumları etkili olmaktadır (Denham, 2007; Eisenberg ve ark., 1998;). Yapılan araştırmalarda çocukların cinsiyetlerine göre ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarının değiştiği belirtilmiştir (Zeman, ve ark., 2010;Cassano ve ark., 2007). Yine yapılan araştırmalarda ebeveynlerin öğrenim durumlarının çocukların duygu sosyalleştirmesi üzerinde etkili olduğu vurgulanmıştır (Çağlar, ve ark., 2012; Tekin, 2008). Çocukların doğum sırasının ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışları üzerinde etkili olduğunu gösteren çalışmalar da mevcuttur (O'Neil Woods, 2012; Kuzlu Ayyıldız ve ark., 2006). Ebeveynin psikolojik durumu duygu sosyalleştirme davranışlarında etkili olduğunu gösteren araştırmalarda ebeveynin kaygı durumları arttıkça çocuklarını daha az sakinleştirir ve çocuklarıyla daha az konuştukları belirtilmiştir (Hurrell ve ark., 2015). Rapee (2012), yaptığı araştırmada çevresinde yoğun kaygı yaşanan bir ortamda bulunan çocukların da kaygı seviyesinin yükseldiği ve sosyal-duygusal, psikolojik, davranış bozukluğu gibi problemler gösterdiğini belirtmiştir. Duygusal sosyalleştirmenin olumlu ilerlemesinden temel faktör ebeveynin çocuğunun duygusunu anlaması ve onu yönlendirmesidir. Çocuğunun yaşadığı duyguları anlamayan ve görmezden gelinen bir durumda duygusal sosyalleşme sürecinde olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir (Gottoman ve ark, 1996). Örneğin çocukların üzüntü, ağlama davranışlarında ebeveyn çocuğun duygusunu görmezden gelip onu cezalandırdığında, küçümsediğinde bu davranışlar yerini saldırgan davranışlara bırakarak çocuğun davranış problemleri yaşamasına neden olabilir (Chaplin ve ark., 2010). Pandemi sürecinde ebeveynlerin çocukları için aşırı kaygılandığı, ebeveynlerde kontrol altına alınamayan stres oluştuğunu ve bundan dolayı çocukların gelişimsel davranışları kısıtlandığı da vurgulanmaktadır (Zhang ve ark., 2020; Rocella, 2020). Çalışma sonuçlarında da görüldüğü gibi ebeveynlerin stres, kaygı vb. düzeyleri ile aile içi şiddetin artmasının ebeveynlerin duygu sosyalleştirme becerilerini olumsuz etkilediği ifade edilebilir (Güven ve Erden, 2017). Kısaca çocukların duygularının sosyalleştirilmesinde ebeveynlerin rolü göz ardı edilmemelidir ve pandemi sürecinde hem ebeveynin hem de çocuğun etkileşiminin değiştiği görülmektedir. Bu çalışmada bu sonuçlar doğrultusunda hedeflenen erken müdahale programlarına temel oluşturması için pandemi sürecinde okul öncesi dönem çocuklarının ebeveynlerinin duygu sosyalleştirme davranışlarının değişip değişmediğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Pandemi sürecinin daha iyi algılanması ve ebeveynlerin duygu çocuklarının duygu sosyalleştirme davranışlarına yansımalarının neler olduğunu ortaya koymanın alana katkı sağlayacağı düşünülerek yapılan bu

çalışmada pandemi sürecinin ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- ✓ Ebeveynlerin duygusal sosyalleştirme davranışları pandemi sürecinde, pandemi öncesine göre değişim var mıdır?
- ✓ Ebeveynlerin duygusal sosyalleştirme davranışları pandemi sürecinde, pandemi öncesine göre değişim varsa nasıldır?
- ✓ Ebeveynlerin duygusal sosyalleştirme davranışları pandemi sürecinde, pandemi öncesine göre çocuklarının doğum sırasına göre farklılık var mıdır?
- ✓ Ebeveynlerin duygusal sosyalleştirme davranışları pandemi sürecinde, pandemi öncesine göre çocuklarının cinsiyetlerine göre farklılık var mıdır?
- ✓ Ebeveynlerin duygusal sosyalleştirme davranışları pandemi sürecinde, pandemi öncesine göre ebeveynlerin öğrenim durumlarına göre farklılık var mıdır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Araştırma nicel araştırma desenlerden tarama modeli betimsel yöntemi kullanılmıştır. Betimsel araştırma; öge sayısının çok olduğu bir evren içinde genel yorum yapabilmek amacıyla evreni temsil edebilecek bir küme ile gerçekleştirilen araştırmalardır. Tarama modeli ise daha önce olmuş veya hâlen devam etmekte olan olayları değiştirmeden betimleye çalışan bir modeldir (Büyüköztürk ve ark., 2017).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu belirlenirken pandemi öncesindeki eğitim-öğretim yılının başından pandemi ilân edilen tarihe kadar aynı okul ve sınıfta eğitim görmüş bununla birlikte araştırmanın yapıldığı tarihe kadar geçen sürede çocuğun yine aynı okul ve sınıfta eğitim görmüş olması araştırmanın sınırlılığı içerisinde. Bu araştırmanın nicel çalışma grubunun oluşturulmasında öncelikle tesadüfi örneklem yöntemiyle Elazığ il merkezine bağlı özel 9 okul öncesi eğitim kurumu belirlenmiştir. Ardından çalışmanın aynı okulda devam etme sınırlılığına uyan toplam 87 çocuk ve 87 ebeveyn olmakla birlikte gönüllük sınırlılığı doğrultusunda 87 çocuğun ebeveynleri (anne ya baba) amaçlı örneklem yöntemiyle dâhil edilmiştir. Bilgi yönünden zengin olduğuna inanılan olay ve olguların çalışılmasına imkân sağlayan araştırma türüne amaçlı örnekleme denir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu örnekleme yöntemi birçok vaziyette, olgu ve durumların incelenmesinde ve açıklanmasında faydalı olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Araştırma kapsamındaki ebeveynlerin demografik özelliklerinin dağılımı incelendiğinde, %26.4'ü 29 yaş ve altı, %62.1'i 30-39, %11.5'i 40-49 yaş aralığındadır. Araştırmaya dâhil olan anne katılımcıların yaşları ortalaması 32,53±5,43, en az 25 ve en fazla 46 yaş; baba katılımcıların yaşları ortalaması 34,79±3,95 en az 26 ve en fazla 45 yaş olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin çocuklarının pandemi öncesi % 31'i 36-44 ay, %43.70'i 45-52 ay, %25.20'si 53-60 ay aralığında ve yaş ortalamaları 51,4±86,73 en az 37 en fazla 59 ay olarak saptanmıştır. Araştırmaya katılan ebeveynlerin çocuklarının pandemi sonrası % 31'i 49-56 ay, %44.90'i 57-64 ay, %24.10'u 65-72 ay aralığında ve yaş ortalamaları 59,4±87,54 en az 49 en fazla 71 ay olarak saptanmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Ebeveynlerin çocuklarının duygu sosyalleştirme davranışlarını ölçebilmek amacıyla Fabes ve arkadaşları tarafından (1990), geliştirilmiş, 2002 yılında revize olmuş ve Altan ve arkadaşları (2013), tarafından Türk çocuklarına uyarlanmış olan Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, problem odaklı, duygu odaklı, duygu ifadesini kolaylaştıran, küçümseyici, cezalandırıcı ve ebeveyn sıkıntı tepkileri olmak üzere altı boyuttan oluşmaktadır.

- ✓ *Sıkıntı Tepkileri*: Ebeveynin çocuğunun olumsuz duygularına karşı üzüntü tepkiler göstermesidir.
- ✓ *Cezalandırıcı tepkiler*: Ebeveynin çocuğun ifadelerini sözel ya da fiziksel cezalarla çözüm üretme tepkileridir.
- ✓ *Küçümseyici tepkiler*: Ebeveynin çocuğun gösterdiği duygusal tepkilere karşı önemsiz davranma tepkileridir.
- ✓ *Duygu ifadesini Teşvik*: Çocuğun duygusal ifadesin destekleyici girişimleri içeren tepkilerdir.
- ✓ *Duyguya Odaklı Tepkiler*: Ebeveynlerin çocuğun duygusal olarak sağlıklı hissetmesini sağlamaya yönelik tepkilerdir.
- ✓ *Probleme Odaklı Tepkiler*: Ebeveynin çocuğunun gösterdiği olumsuz duygularda altta yatan nedeni ortadan kaldırabilmek adına çocuğuna destek sağladığı tepkilerdir.

Ölçeğin 2002'de yapılan revizesinde duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler, duygu odaklı tepkiler, probleme odaklı tepkiler, cezalandırıcı tepkiler,, küçümseyici tepkiler ve ebeveynde sıkıntı alt başlıkları için sırasıyla iç tutarlık kat sayıları .85, .80, .78, .69, .78 ve .70 olarak hesaplanmıştır. Altan ve arkadaşları (2013), tarafından Türkiye uyarlaması yapılmış ve iç tutarlılık kat sayıları sırasıyla .87, .79, .72, .83, .86 ve .65 olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmada ölçek

iki kez uygulandığı için güvenilirliği de iki kez yapılmıştır. Pandemi öncesi için ölçek toplam güvenilirlik kat sayısı .94 bulunurken duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler, duygu odaklı tepkiler, probleme odaklı tepkiler, cezalandırıcı tepkiler, küçümseyici tepkiler ve ebeveynde sıkıntı alt başlıkları için sırasıyla iç tutarlık kat sayıları .87, .93, .91, .86, .82 ve .61 olarak hesaplanmıştır. Pandemi süreci için uygulanan ölçeğin toplam güvenilirlik kat sayısı .89 bulunurken duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler, duygu odaklı tepkiler, probleme odaklı tepkiler, cezalandırıcı tepkiler,, küçümseyici tepkiler ve ebeveynde sıkıntı alt başlıkları için sırasıyla iç tutarlık kat sayıları .93, .96, .94, .95, .86 ve .65 olarak hesaplanmıştır.

Ebeveyn tarafından doldurulan ölçekte çocukların yaşadıkları 12 farklı durum ortaya konarak yaşadığı üzüntü, korku, hayal kırıklığı, öfke ve utanç gibi senaryoda ebeveynlerin izlediği yollarla ilgili 6 düşünceye yer verilmektedir. Örneğin; “Ona mutsuz olduğunda ağlamasının doğal olduğunu söylerim”, “Dikkatli olmazsan işte böyle olur derim” gibi sorularla ebeveynler düşüncelerini 5’li likert tipinde (1=hiç böyle yapmam, 2= nadiren böyle yaparım, 3= belki böyle yaparım, 4= büyük olasılıkla böyle yaparım, 5= kesinlikle böyle yaparım) seçeneklerle belirtmektedir. Ölçekte her alt boyut için alınan puanlar yükseldikçe alt boyutta gösterilen davranışın azaldığını göstermektedir.

2.4. Veri Toplama Süreci

Çalışmanın yapılabilmesi okul izinleri alınmıştır. Veri toplama aşaması öncesinde çalışmanın içeriği konusunda, çocukların ebeveynlerine bilgi verilmiş ve hazırlanan onam formu okunup onamları alınmıştır. Onamları alındıktan sonra çalışmanın yapılmasını onaylayan ebeveynler çalışma grubuna dâhil edilmiştir. Çalışmaya gönüllü katılmayı kabul eden ebeveynlere genel bilgi formu verilmiş, pandemi öncesi okulların başladığı tarihten çalışmanın yapıldığı tarihe kadar çocuklar için 2 kez “Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği” yüz yüze uygulanmıştır. Ebeveynler ilk doldurduğu ölçekleri pandemi öncesi için ikinci doldurduğu ölçeği ise çalışmanın yapıldığı tarih (21-28 Mart 2021) için doldurmuşlardır. Ebeveynlerle yapılan her görüşme ortalama 25 dakika sürmüştür.

2.5. Verilerin Analizi

Verilerin değerlendirilmesi için uygun istatistik programı kullanılmıştır. Veriler için normallik testi yapılmış ve verilerin normal dağıldığı görülmüştür. Verilerin normal dağılım gösterdiği için araştırmada verilerin analizleri için parametrik testler kullanılmıştır. Çalışmada hata oranı 0.05 olarak belirlenmiştir.

3. BULGULAR

Tablo 1: Ebeveynlerin Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Durumları Alt Boyutlarına Katılma Düzeylerinin Pandemi Öncesi ve Pandemi Sonrası Arasındaki Farklılıklara Ait Analiz Sonuçları

P.Ö.-P.S.	Ortalama	Std.Sapma	t	df	p
Sıkıntı Tepkileri P.Ö.	2,49	0,55	-3,847	86	*0,00
Sıkıntı Tepkileri P.S.	2,66	0,65			
Cezalandırıcı Tepkileri P.Ö.	1,77	0,60	-5,037	86	*0,00
Cezalandırıcı Tepkileri P.S.	2,21	1,00			
Küçümseyici Tepkileri P.Ö.	2,40	0,68	-5,265	86	*0,00
Küçümseyici Tepkileri P.S.	2,75	0,84			
Duygu İfadesini Teşvik Etme P.Ö.	3,94	0,68	4,589	86	*0,00
Duygu İfadesini Teşvik Etme P.S.	3,59	0,80			
Duygu Odaklı P.Ö.	4,05	0,66	4,782	86	*0,00
Duygu Odaklı P.S.	3,67	0,90			
Problem Odaklı P.Ö.	4,00	0,67	4,829	86	*0,00
Problem Odaklı P.S.	3,61	0,86			

*p<0,05 (P.Ö: Pandemi Öncesi, P.S: Pandemi Süreci)

Pandemi öncesi ve pandemi süreci arasında farklılığın istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerin çocukların pandemi öncesi ve pandemi sürecinde farklılık olup olmadığını bakıldığında ebeveynlerin sıkıntı tepki düzeylerinin (t=-3.85,p=.00,p<.05), ebeveynlerin cezalandırıcı tepki düzeylerinin (t=-5.03,p=.00,p<.05), ebeveynlerin küçümseyici tepki düzeylerinin (t=-5.26,p=.00,p<.05), ebeveynlerin duygu ifadelerini teşvik etme düzeylerinin (t=4.58,p=.00,p<.05), ebeveynlerin duygu odaklı tepki düzeylerinin (t=4.78,p=.00,p<.05) ve ebeveynlerin problem odaklı tepki düzeylerinin (t=4.82,p=.00,p<.05).

Tablo 2: Ebeveynlerin Pandemi Öncesi ve Sürecinde Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Durumları Alt Boyutlarına Ait Analiz Sonuçları

	Değişken	Ölçek Alt Boyut	Ebeveyn Alt Boyut	N	Ortalama	Std.S	t	Df	p	d
Pandemi Öncesi	Doğum Sırası	Sıkıntı Tepkileri	ilk çocuk	52	2,44	0,52	-1,15	85	0,253	-0.23
			ortanca ve sonraki çocuk	35	2,57	0,59				
		Cezalandırıcı Tepkiler	ilk çocuk	52	1,67	0,52	-1,88	85	0,063	-0.39
			ortanca ve sonraki çocuk	35	1,91	0,68				
	Öğrenim Durumu	Sıkıntı Tepkileri	Ortaokul ve lise	30	2,43	0,61	-0,76	85	0,45	
			Üniversite ve üzeri	57	2,52	0,52				

	Çocuğun Cinsiyeti	Sıkıntı Tepkileri									
			Erkek	57	4,21						0,62
Pandemi Süreci		Cezalandırıcı Tepkiler	Kız	30	3,88	0,74	-2,053	85	*0,043	-0,48	
			ilk çocuk	52	2,03	0,90					
		Duygu İfadesini Teşvik Etme	Duygu Odaklı	ortanca ve sonraki çocuk	35	2,47	1,08	-2,05	85	*0,043	0,22
				ilk çocuk	52	3,77	0,75				
		Duygu Odaklı	Problem Odaklı	ortanca ve sonraki çocuk	35	3,32	0,81	2,66	85	*0,01	0,28
				ilk çocuk	52	3,84	0,88				
		Problem Odaklı	Problem Odaklı	ilk çocuk	52	3,79	0,79	2,16	85	*0,033	0,23
				ortanca ve sonraki çocuk	35	3,42	0,89				
		Cezalandırıcı Tepkiler	Duygu İfadesini Teşvik Etme	ilk çocuk	52	3,79	0,79	2,57	85	*0,012	0,27
				ortanca ve sonraki çocuk	35	3,33	0,88				
		Duygu Odaklı	Problem Odaklı	Ortaokul ve lise	30	2,55	1,16	2,41	85	*0,018	0,25
				Üniversite ve üzeri	57	2,02	0,86				
		Duygu İfadesini Teşvik Etme	Duygu Odaklı	Ortaokul ve lise	30	3,17	0,90	-3,88	85	*0,00	-0,38
				Üniversite ve üzeri	57	3,81	0,65				
		Duygu Odaklı	Problem Odaklı	Ortaokul ve lise	30	3,27	1,10	-3,17	85	*0,002	-0,31
				Üniversite ve üzeri	57	3,88	0,70				
		Problem Odaklı	Problem Odaklı	Ortaokul ve lise	30	3,28	1,06	-2,72	85	*0,008	-0,27
				Üniversite ve üzeri	57	3,78	0,68				
		Sıkıntı Tepkileri	Cezalandırıcı Tepkiler	Erkek	57	3,70	0,88	3,873	85	*0,00	0,50
				Kız	30	2,82	0,62				
	Cezalandırıcı Tepkiler	Problem Odaklı	Erkek	57	3,94	0,89	3,545	85	*0,001	0,45	
			Kız	30	3,11	0,72					
	Problem Odaklı	Duygu İfadesini Teşvik Etme	Erkek	57	3,68	0,88	2,73	85	*0,008	0,36	
			Kız	30	3,05	0,71					
	Duygu İfadesini Teşvik Etme	Duygu İfadesini Teşvik Etme	Erkek	57	2,87	0,82	3,133	85	*0,005	0,41	
			Kız	30	3,54	0,62					

Ebeveynlerin pandemi öncesinde çocukların olumsuz duygularıyla baş etme ölçeği alt boyutlarına katılım düzeylerinin çocukların doğum sırasına göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan bağımsız örneklem t testi sonucuna göre; Ebeveynlerin sıkıntı, cezalandırıcı, küçümseyici, duygu ifadesini teşvik etme, duygu odaklı ve problem odaklı tepki düzeylerinin çocukların doğum sırasına göre farklılığı istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($p>.05$). Pandemi sürecinde ise bu durum tam tersine dönmüş, ebeveynlerin çocukların olumsuz duygularıyla baş etme ölçeği alt boyutlarına katılım düzeylerinin çocukların doğum sırasına göre cezalandırıcı tepki düzeylerinin çocukların doğum sırasına göre farklılığı istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t=-2.05, p<.05$). Doğum sırası ortanca ve sonrası olan Ebeveynlerin cezalandırıcı tepki düzeyleri doğum sırası ilk olan katılımcılardan daha fazladır. Ebeveynlerin duygu ifadesini teşvik etme tepki düzeylerinin çocukların doğum sırasına göre farklılığı istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t=2.66, p<.05$). Doğum sırası ilk olan Ebeveynlerin duygu ifadesini teşvik etme tepki düzeyleri doğum sırası ortanca ve sonrası olan katılımcılardan daha fazladır. Ebeveynlerin duygu odaklı tepki düzeylerinin çocukların doğum sırasına göre farklılığı istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t=2.16, p<.05$). Doğum sırası ilk olan Ebeveynlerin duygu odaklı tepki düzeyleri doğum sırası ortanca ve sonrası olan katılımcılardan daha fazladır. Ebeveynlerin problem odaklı tepki düzeylerinin çocukların doğum sırasına göre farklılığı istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t=2.57, p<.05$). Doğum sırası ilk olan Ebeveynlerin problem odaklı tepki düzeyleri doğum sırası ortanca ve sonrası olan katılımcılardan daha fazladır (Tablo 2).

Ebeveynlerin pandemi öncesinde çocukların olumsuz duygularıyla baş etme ölçeği alt boyutlarına katılım düzeylerinin öğrenim durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan bağımsız örneklem t testi sonucuna göre; Ebeveynlerin sıkıntı, cezalandırıcı, küçümseyici, duygu ifadesini teşvik etme, duygu odaklı ve problem odaklı tepki düzeylerinin öğrenim durumlarına göre farklılığı istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($p>.05$). Pandemi sürecinde çocukların olumsuz duygularıyla baş etme ölçeği alt boyutlarına katılım düzeylerinin ebeveynlerin öğrenim durumlarına göre ebeveynlerin cezalandırıcı tepki düzeylerinin öğrenim durumlarına göre farklılığı istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t=2.41, p<.05$). Öğrenim durumu ortaokul ve lise olan Ebeveynlerin cezalandırıcı tepki düzeyleri öğrenim durumu üniversite ve üzeri olan katılımcılardan daha fazladır. Ebeveynlerin cezalandırıcı tepki düzeylerinin öğrenim durumlarına göre farklılığı istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t=2.41, p<.05$). Öğrenim durumu ortaokul ve lise olan ebeveynlerin cezalandırıcı tepki düzeyleri öğrenim durumu üniversite ve üzeri olan katılımcılardan daha fazladır. Ebeveynlerin duygu ifadesini teşvik etme tepki düzeylerinin öğrenim durumlarına göre farklılığı istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t=-3.88, p<.05$). Öğrenim durumu üniversite ve üzeri olan Ebeveynlerin duygu ifadesini teşvik etme tepki düzeyleri öğrenim durumu ortaokul ve lise olan katılımcılardan daha fazladır. Ebeveynlerin duygu odaklı tepki düzeylerinin öğrenim durumlarına göre farklılığı istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t=-$

3.17, $p<.05$). Öğrenim durumu üniversite ve üzeri olan Ebeveynlerin duygu odaklı tepki düzeyleri öğrenim durumu ortaokul ve lise olan katılımcılardan daha fazladır. Ebeveynlerin problem odaklı tepki düzeylerinin öğrenim durumlarına göre farklılığı istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t=-2.72,p<.05$). Öğrenim durumu üniversite ve üzeri olan Ebeveynlerin problem odaklı tepki düzeyleri öğrenim durumu ortaokul ve lise olan katılımcılardan daha fazladır (Tablo 2).

Ebeveynlerin pandemi öncesinde çocukların olumsuz duygularıyla baş etme ölçeği alt boyutlarına katılım düzeylerinin çocukların cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Yapılan bağımsız örneklem t-testi sonucuna göre ebeveynlerin sıkıntı tepki düzeylerinin çocukların cinsiyetlerine göre farklılığı istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t=-2.05, p=.043, p<.05$). Ebeveynlerin cinsiyeti erkek olan çocuklarına sıkıntı tepki düzeyleri cinsiyeti kız olan çocuklardan daha yüksektir. Pandemi sürecinde çocukların olumsuz duygularıyla baş etme ölçeği alt boyutlarına katılım düzeylerinin çocukların cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Yapılan bağımsız örneklem t-testi sonucuna göre ebeveynlerin sıkıntı tepki düzeylerinin çocukların cinsiyetlerine göre farklılığı istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t=3.87,p=.00,p<.05$). Ebeveynlerin cinsiyeti erkek olan çocuklarına sıkıntı tepki düzeyleri cinsiyeti kız olan çocuklardan daha yüksektir. Ebeveynlerin sıkıntı tepki düzeylerinin çocukların cinsiyetlerine göre farklılığı istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t=3.54,p=.001,p<.05$). Ebeveynlerin cinsiyeti erkek olan çocuklarına cezalandırıcı tepki düzeyleri cinsiyeti kız olan çocuklardan daha yüksektir. Ebeveynlerin sıkıntı tepki düzeylerinin çocukların cinsiyetlerine göre farklılığı istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t=2.73,p=.008,p<.05$). Ebeveynlerin cinsiyeti erkek olan çocuklarına problem odaklı tepki düzeyleri cinsiyeti kız olan çocuklardan daha yüksektir. Ebeveynlerin sıkıntı tepki düzeylerinin çocukların cinsiyetlerine göre farklılığı istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t=2.73,p=.008,p<.05$). Ebeveynlerin cinsiyeti kız olan çocuklarına duygu ifadelerini teşvik etme düzeyleri cinsiyeti erkek olan çocuklardan daha yüksektir (Tablo 2).

4. TARTIŞMA

Pandemi sürecinin, pandemi öncesine göre okul öncesi dönem çocuklarının ebeveynlerinin duygu sosyalleştirme davranışlarının değişip değişmediğini inceleyen bu araştırmada birçok önemli bulgu saptanmıştır.

Pandemi sürecinde ortam stresli ve hatta ortamda şiddetin de kullanılması nedeniyle hem ebeveynler hem de çocuklar duyguların tanımlama ve ifade etmede zorluk yaşayarak ilişkiler olumsuz etkilenmiştir (Usher ve ark., 2020). Bizim çalışmamız da önemli bulgular sunmuş olup, pandemi sürecinin ebeveynlerin çocukların duygularını sosyalleştirme becerilerini olumsuz etkilediğini göstermiştir. Çalışmamız ebeveynlerin sıkıntılı tepki düzeylerinin pandemi sürecinde daha fazla olduğu göstermiştir. Araştırma bulgularına paralel olarak Wang ve arkadaşları (2020), yaptığı çalışmada pandemi sürecinde depresif belirtilerin arttığını ve tepki bozukluklarının meydana geldiğini belirtmiştir. Taylor (2019), pandemilerde psikolojik tepkiler uyumsuz davranışlar, duygusal sıkıntı ve savunma tepkilerini arttığını belirtmiştir. Araştırmada ortaya çıkan bu sonucun ebeveynlerin hastalığın kendisine ve çevresindekilere bulaşmasından ve yakınlıklarını kaybetme gibi korkular yaşamasından dolayı sıkıntı tepkilerinin artmasına neden olduğu düşünülmektedir. Araştırmada ortaya çıkan bir başka sonuç ise ebeveynlerin cezalandırıcı tepki düzeylerinin pandemi sürecinde daha fazla olduğu saptanmıştır. Araştırma bulgusuna paralel olarak Catalá-Miñana ve arkadaşları (2017), yaptıkları çalışmada pandemilerde günlük yaşantılardaki değişimlere bağlı olarak stresin ve sosyalizasyonun artmasından kaynaklanan ailede şiddetin arttığını belirtmişlerdir. Prasso (2019) yaptığı çalışmada ise pandemide ailede boşanma ve kavgaların arttığını, çocuklarla iletişim sorunları yaşandığını belirtmiştir. Bir başka araştırmada Cluver ve arkadaşları (2020), COVID-19 sürecinde ebeveynlerin streslerinin çocuk kaynaklı arttığını belirtmişlerdir. Yine başka bir araştırmada aile içinde çocuğa yönelik şiddetin arttığı belirtilmiştir (Yanke, 2020). Araştırmada ortaya çıkan bu sonucun ebeveynlerin pandemiden önceki sürece göre yaşadıkları yoğun çatışmalar nedeniyle çocuk-ebeveyn ilişkisinde oluşan problemleri daha çok cezalandırma yoluyla çözmeye çalışmış olduklarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Araştırmada ebeveynlerin küçümseyici tepki düzeylerinin pandemi sürecinde daha fazla olduğu saptanmıştır. Araştırma bulgusuna paralel olarak Baydar ve arkadaşları (2012), yaptığı çalışmada ebeveynlerin psikolojik sağlığı bozulduğu dönemlerde çocukların duygu sosyalleştirme davranışlarında azalma olduğunu belirtmiştir. Pandemi gibi zorlu süreçlerde ebeveynlerin ve çocukların yaşamış oldukları kaygı, korku gibi duygusal sorunlar nedeniyle bu süreçte küçümseyici tepki davranışlarının artmış olabileceği düşünülmektedir. Bir başka sonuçta ebeveynlerin duygu ifadelerini teşvik etme düzeylerinin pandemi öncesinde daha fazla olduğu saptanmıştır. Usher ve arkadaşları (2020), yaptığı çalışmada bu süreçte olumsuz ruh hali, mutsuzluk ve ümitsizlik gibi duygular artması nedeniyle bireylerin duygusal problemler yaşadıklarını belirtmiştir. Başka bir araştırmada Cao ve arkadaşları (2020), bu süreçte ebeveynlerin uyku sorunu, sosyal izolasyon vb. olumsuzluklar nedeniyle aile içinde sorunlar yaşandığını belirtmiştir. Araştırmada ortaya çıkan sonucun süreç içerisinde ebeveynlerin duygusal olarak

yıpranmasına bağlı olarak çocukların da duygu ifadelerini teşvik etmesinde azalmasına neden olduğu düşünülmektedir. Araştırma sonuçlarından bir diğeri de ebeveynlerin duygu odaklı tepki düzeylerinin pandemi öncesinde daha fazla olduğu saptanmıştır. Başaran ve Aksoy (2020), yaptıkları araştırmada bu süreçte iş hayatından ve sosyal yaşamından uzaklaşan ebeveynlerin mutsuz olduklarını, aile içinde sorumluluklarının arttığını ve bu durumun onlar için zorlayıcı olduğunu belirtmiştir. Bir başka çalışmada Özyürek ve Çetinkaya (2021), bireylerde bu süreçte karamsarlığın arttığını, ebeveynlerin çocuklarının isteklerinden bunaldıklarını ve çocukların sorumluluklarını zorla yaptırmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Araştırmada ortaya çıkan bu sonucun ebeveynlerin sorumluluğunun artması, çocuklarıyla yaşadıkları karmaşaların artması, duygusal yoğunluğunun artması gibi faktörlerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Araştırma ortaya çıkan bir diğerebeveynlerin problem odaklı tepki düzeylerinin pandemi öncesinde daha fazla olduğu saptanmıştır. Ayuso ve arkadaşlarının (2020), yaptığı çalışmada ebeveyn-çocuk iletişiminde pandemi öncesi birbiriyle konuşma, dinleme pandemi sürecinden yüksek olduğu belirtilmiştir. Bir başka araştırmada Soares ve Modesto (2020), bu süreçte ebeveynlerin problem çözme, karar verme kapasitelerinin zarar gördüğünü belirtmiştir. Araştırmada ortaya çıkan sonucun süreç içerisinde ebeveyn-çocuklar arasındaki iletişim eksiklerinden dolayı ortaya çıkan problemleri gözardı edebilme ve problemlere karşı verilen tepkilerin sağlıksızlaşmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmada pandemi öncesinde çocukların doğum sırasına göre anlamlı sonuçlar ortaya çıkmadığı görülürken; pandemi sürecinde ortanca ve son çocuklara cezalandırıcı tepkilerin fazla olduğu bunun yanında ise duygu ifadelerini teşvik etme, duygu ve problem odaklı tepkilerin ilk çocuklara daha fazla gösterildiği görülmektedir. Araştırma bulgusuna paralel olarak Özyürek ve Tezel Şahin (2012), ebeveyn davranışlarının özellikle ilk doğan çocuklarda farklılaştığını belirtmişlerdir. Araştırmada ortaya çıkan bu sonucun çocukların doğum sırası ile ebeveyn duygu sosyalleştirme ilişki düzeyi incelendiğinde doğum sırası düştükçe çatışma düzeyinde ilişkinin azaldığı sonucu ortaya çıkmış ve ebeveynlerin ilk doğan çocuklarıyla pandemi sürecinde daha olumlu ilişki kurarken daha sonra doğan çocuklarıyla ilişkilerini koruyamadıklarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmada, ebeveynlerin öğrenim durumuna göre pandemi öncesinde sıkıntı, cezalandırıcı, küçümseyici, duygu ifadesini teşvik etme, duygu odaklı ve problem odaklı tepki düzeylerinin öğrenim durumlarına göre anlamlı sonuçlar ortaya çıkmazken pandemi sürecinde ise cezalandırıcı tepki düzeylerinin öğrenim durumu ortaokul ve lise olan ebeveynlerin daha fazla olduğu öğrenim durumu üniversite ve üzeri olan ebeveynlerin duygu ifadesini teşvik etme tepki düzeylerinin, duygu odaklı tepki düzeylerinin ve problem odaklı tepki düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Daha önce yapılan araştırmalarda ebeveynlerin öğrenim durumları düştükçe ceza tepkilerinin arttığı belirtilmiştir (Hasçuhadar, 2015; Çorapçı ve ark., 2012; Aydın, 2010). Ayrıca başka yapılan çalışmalarda ebeveynlerin öğrenim düzeyleri arttıkça olumsuz duygu sosyalleştirme davranışlarının azaldığı da belirtilmiştir (Altıntop, 2019; Büyükbıçer, 2019; Özkan, 2019; Güven ve Erden, 2017). Yine yapılan araştırmalarda ebeveynlerin öğrenim durumlarının duygu sosyalleştirme davranışlarında anlamlı bir yordayıcı olmadığını belirten çalışmalar da mevcuttur (İlhan 2018; Özkan ve Aksoy, 2017). Araştırmada ortaya çıkan bu sonucun pandemi öncesinde ebeveynlerin stresli ya da kaygılı hissetmediği bir dönem olmamasına karşın pandemi sürecinde kaygının, stresin artmasıyla beraber çocuklarıyla olan sorunların çözüm yollarında öğrenimi yüksek olan ebeveynlerin geleneksel tutumlardan kaçınarak çocuklarının duygularını ifade edebilmesine izin vermesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Araştırmada ortaya çıkan bu sonucun aslında yapılan çalışmalara yeni bir ışık tuttuğu söylenebilir. Çünkü öğrenim durumu ebeveynlik açısından ortaya çıkan problemleri durumlarda nasıl hareket edeceğine yönelik yeni stratejiler üretebilmeye ve çocuklarıyla iletişim kurmada problemlerini uygun şekilde halledebilmesine olanak tanıyabilmektedir. Bu noktada yapılan bu araştırma önceki araştırmalara ek olarak ebeveynlerin öğrenim durumunun problemleri durumlarda çocuklarıyla iletişim kurma noktasında önemli bir yere sahip olduğunun göstergesi olarak kabul edilebilir.

Araştırmada, ebeveynlerin çocukların cinsiyetlerine göre pandemi öncesinde sıkıntı tepki düzeylerinin çocukların cinsiyetlerine göre anlamlı olduğu ve erkek çocuklarına kız çocuklarından daha fazla sıkıntı tepkileri gösterdikleri görülmektedir. Pandemi öncesinde ebeveynlerin cezalandırıcı, küçümseyici, duygu ifadesini teşvik etme, duygu odaklı ve problem odaklı tepki düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı sonuçlar ortaya çıkmadığı görülmüştür. Pandemi sürecinde ise farklılaşmanın görüldüğü ve erkek çocukların sıkıntı tepki düzeylerinin, cezalandırıcı tepki düzeylerinin ve problem odaklı tepki düzeylerinin daha yüksek olduğu kız çocuklarının ise duygu ifadelerini teşvik etme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Literatüre bakıldığında yapılan çalışmalarda ebeveynler erkek çocuklarına verdikleri sıkıntılı ve cezalandırıcı tepkilerin kız çocuklarına oranla daha fazla olduğu belirtilmiştir (Cassano ve ark., 2007; Brody ve Hall, 2000). Yine başka çalışmalarda erkek çocuklarının gösterdiği olumsuz duygu ve davranışlarda cezalandırmanın arttığı, kız çocuklarının ise duygularını ifade etmelerine daha fazla olanak sağlandığı görülmektedir (Seçer ve Karabulut, 2016; Sperling, 2012). Araştırmada ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında pandemi öncesi ve süreci açısından erkek çocuklarına gösterilen cezalandırıcı tepkiler değişmezken pandemi sürecinde ebeveynler erkek çocuklarının duygu sosyalleştirilmesine ilişkin daha düşük davranışlar

sergiledikleri saptanmıştır. Tüm bu sonuçların normal giden durumlarda ebeveynlerin kız çocuklarına daha az cezalandırıcı tepkiler verilmesine karşın pandemi gibi olumsuz süreçte ebeveynler erkek çocuklarına daha davranışsal çözüm stratejileri üretmesinden kız çocuklarına karşı ise duygularını ifade edici ortamların sunulmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

4. SONUÇ

Yapılan araştırma sonucunda ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarının pandemi öncesinde daha fazla olduğu görülmüştür. Pandemi sürecinin ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkiyi pandemi öncesine göre yıpratmış görülmüştür. Bu süreçte ebeveynlerin yaşadıkları duygu durumları, günlük yaşantılarındaki değişimler, aile içindeki roller, çocukların gelişimsel dönemi açısından ebeveyne daha fazla bağlı olması vb. birçok faktör bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

5. ÖNERİLER

Ortaya çıkan bu sonuçlara bakılarak gelecekte karşılaşılabilecek bu tür durumlara ilişkin ebeveynlere olumsuz durumlarla baş edebilme ve çocuklarıyla olumlu ilişki kurabilme stratejilerine yönelik eğitimler verilebilir. Okul öncesi dönemin çocuk gelişimi açısından ve ebeveyn-çocuk bağlanması açısından önem teşkil etmesinden dolayı pandemi döneminden etkilenen ebeveyn-çocuk ilişkilerinin ileriki yaşamlarında travmatik sonuçlar doğurmaması açısından etkileşimin artacağı ortamların oluşturulması ve çocuklarının duygularını ifade edebilecekleri fırsatlar sunulabilir. Ayrıca yapılan bu çalışmada çalışmaya katılan kişilerin özel okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden, pandemi öncesi ve sürecinde aynı sınıf ve öğretmenle birlikte çalışması sınırlılık çerçevesinde yapılmasından ötürü daha kapsamlı ve farklı yöntemlerin kullanıldığı çalışmalarla sürecin daha iyi anlaşılabilmesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA

1. Ağan, B. (2020). Davranışsal İktisatta Covid-19 Pandemi Süreci: Kaygı düzeyinin Sosyo-Ekonomik Karar Alma Davranışları Üzerine Etkisi. *Electronic Turkish Studies*, 15(6).
2. Altan-Aytun, Ö.; Yagmurlu, B. & Yavuz, H. M. (2013). Turkish mothers' coping with children's negative emotions: A brief report. *Journal of Child and Family Studies*, 22(3), 437-443.
3. Altıntop, İ. (2019). Ebeveynlerin Duygu Sosyalleştirmesi ile Çocukların Sosyal Yetkinliği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
4. Aydın, F. (2010). Maternal Emotion Regulation, Socio-Economic Status and Social Context as Predictors of Maternal Emotion Socialization Practices. (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
5. Ayuso, L.; Requena, F.; Rodriguez, O. & Khamis, N. (2020). The effect of covid-19 confinement on the spanish family: adaptation or change? *Journal of Comparative Family Studies*, 51(3-4), 274-287.
6. Bakanlığı, T. S. (2020). COVID-19 (SARS-CoV2 Enfeksiyonu) Rehberi. Erişim: https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/depo/rehberler/COVID-19_Rehberi.pdf (Erişim Tarihi: 16.07. 2020).
7. Başaran, M. & Aksoy, A.B. (2020). Anne-babaların korona-virüs (COVID-19) salgını sürecinde aile yaşantılarına ilişkin görüşleri. *Journal of International Social Research*, 13(71).
8. Baydar, N.; Akcinar, B., & Imer, N. (2012). Environment, socio-economic context, and parenting. *Parenting: Theory and research*, 81, 128.
9. Brody, L. R. & Hall, J. A. (2008). Gender and emotion in context. In M. Lewis, J. M. Haviland-Jones, & L. F. Barrett (Eds.), *Handbook of emotions* (p. 395–408). The Guilford Press.
10. Brooks, S. K.; Webster, R. K.; Smith, L. E.; Woodland, L.; Wessely, S.; Greenberg, N. & Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *The lancet*, 395(10227), 912-920.
11. Büyükbıçer, E. (2019). Okul Öncesi Dönem Çocukların Duygusal Zeka Düzeyleri ile Annelerinin Duygu Sosyalleştirme Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
12. Büyüköztürk, Ş.; Çakmak, E. K.; Akgün, Ö. E.; Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2017). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Yayınevi.
13. Cao, W. & Li, T. (2020). COVID-19: towards understanding of pathogenesis. *Cell research*, 30(5), 367-369.

14. Cao, W.; Fang, Z.; Hou, G.; Han, M.; Xu, X.; Dong, J. & Zheng, J. (2020). The psychological impact of the COVID-19 epidemic on college students in China. *Psychiatry research*, 287, 112934. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112934>.
15. Cassano, M.; Perry-Parrish, C. & Zeman, J. (2007). Influence of gender on parental socialization of children's sadness regulation. *Social Development*, 16, 210– 231.
16. Catalá-Miñana, M.; Lila, A.; Oliver, J.; Vivo, L. & Galiana, E.G. (2017). Contextual factors related to alcohol abuse among intimate partner violence offenders, *Subst. Use Misuse* (52), 294–302. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/10826084.2016.1225097>
17. Chaplin, T. M.; Casey, J.; Sinha, R. & Mayes L. J. (2010) Gender differences in caregiver emotion socialization of low-income toddlers. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 128, 11-27.
18. Chen, J.; Jiang, Q.; Xia, X.; Liu, K.; Yu, Z; Tao, W.; ... & Han, J. D. J. (2020). Individual variation of the SARS-CoV-2 receptor ACE2 gene expression and regulation. *Aging cell*, 19(7), e13168.
19. Cluver, L.; Lachman, J. M.; Sherr, L.; Wessels, I.; Krug, E.; Rakotomalala, S.; ... & McDonald, K. (2020). Parenting in a time of COVID-19. *Lancet*, 395(10231).
20. Çağlar, M.; Dinçyürek, S. & Arslan, N. (2012). Üniversite öğrencilerinin sosyal kaygılarının analizi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43, 106-116.
21. Çaykuş, E. T. & Çaykuş, T. M. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde çocukların psikolojik dayanıklılığını güçlendirme yolları: ailelere, öğretmenlere ve ruh sağlığı uzmanlarına öneriler. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 95-113.
22. Çorapçı, F.; Aksan, N. & Yağmurlu, B. (2012). Socialization of Turkish children's emotions: Do different emotions elicit different responses? *Global Studies of Childhood*, 2, 106–116.
23. Denham, S. A. (1998). *Emotional development in young children*. Guilford Press.
24. Denham, S. A. (2007). Dealing with feelings: How children negotiate the worlds of emotions and social relationships. *Cognition Brain and Behavior* 11(1), 1– 48.
25. Dubey, S.; Biswas, P.; Ghosh, R.; Chatterjee, S.; Dubey, M. J.; Chatterjee, S.; ... & Lavie, C. J. (2020). Psychosocial impact of COVID-19. *Diabetes & Metabolic Syndrome: Clinical Research & Reviews*, 14(5), 779-788.
26. Eisenberg, N.; Cumberland, A. & Spinrad, T. L. (1998). Parental socialization of emotion. *Psychological Inquiry*, 9(4), 241-273.
27. Eisenberg, N.; Fabes, R. A.; Shepard, S. A.; Guthrie, I. K.; Murphy, B. C. & Reiser, M. (1999). Parental reactions to children's negative emotions: Longitudinal relations to quality of children's social functioning. *Child development*, 70(2), 513-534.
28. Fabes, R. A.; Eisenberg, N. & Miller, P. A. (1990). Maternal correlates of children's vicarious emotional responsiveness. *Developmental psychology*, 26(4), 639.
29. Fraenkel, J. R. & Wallen, N. E. (2009). *How to Design and Evaluate Research in Education*. New York. McGraw-Hill Companies
30. Gizir, S. (2007). Focus groups in educational studies. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1).
31. Gottman, J. M.; Katz, L. F. & Hooven, C. (1996). Parental meta-emotion philosophy and the emotional life of families: Theoretical models and preliminary data. *Journal of family psychology*, 10(3), 243.
32. Göl-Güven, M.; Şeker, V.; Erbil, F.; Özgünlü, M.; Alvan, G. & Uzunkök, B. (2020). Covid-19 pandemisinin aile yaşantısına yansımaları Rapor-2 (pp. 1-30). Technical Report.
33. Guan, W. J.; Ni, Z. Y.; Hu, Y.; Liang, W. H.; Ou, C. Q.; He, J. X.; ... & Zhong, N. S. (2020). Clinical characteristics of coronavirus disease 2019 in China. *New England journal of medicine*, 382(18), 1708-1720.
34. Güven, E. & Erden, G. (2017). Duygu sosyalleştirmenin çocuklarda gözlenen davranış sorunlarına katkısı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 32(79), 18.

35. Halberstadt, A. G. (1991). Toward an ecology of expressiveness: Family socialization in particular and a model in general. In R. S. Feldman & B. Rimé (Eds.), *Fundamentals of nonverbal behavior* (pp. 106–160). Cambridge University Press; Editions de la Maison des Sciences de l'Homme.
36. Hasçuhadar, B. (2015). Okul öncesi dönemdeki çocuklarda ebeveynlik davranışları, duygu sosyalleştirme, hazzı geciktirme, sosyal yeterlilik ve yaratıcılık arasındaki ilişkiler (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
37. Hou, Z.; Du, F.; Jiang, H.; Zhou, X. & Lin, L. (2020). Assessment of public attention, risk perception, emotional and behavioural responses to the COVID-19 outbreak: social media surveillance in China. *MedRxiv*.
38. Huang, C.; Wang, Y.; Li, X.; Ren, L.; Zhao, J.; Hu, Y.; ... & Cao, B. (2020). Clinical features of patients infected with 2019 novel coronavirus in Wuhan, China. *The lancet*, 395(10223), 497-506.
39. Huremović, D. (Ed.). (2019). *Psychiatry of pandemics: a mental health response to infection outbreak*. Springer.
40. Hurrell, K. E.; Hudson, J. L. & Schniering, C. A. (2015). Parental reactions to children's negative emotions: Relationships with emotion regulation in children with an anxiety disorder. *Journal of anxiety disorders*, 29, 72-82.
41. İlhan, T. (2018). Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri arasındaki ilişki. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara
42. Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (14. Baskı). Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.
43. Kundu, B., & Bhowmik, D. (2020). Societal impact of novel corona virus (COVID–19 pandemic) in India.
44. Kuzlu Ayyıldız, T.; Ocakçı, A. & Ayoğlu, F. N. (2006). Zonguldak il merkezinde 0-6 yaş çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumları. *Zonguldak Sağlık Yüksekokulu Sağlık Eğitim Araştırma Derg.*, 2(1), 34-45.
45. Li, P.; Fu, J. B.; Li, K. F.; Liu, J. N.; Wang, H. L.; Liu, L. J.; ... & Yan, J. B. (2020). Transmission of COVID-19 in the terminal stages of the incubation period: a familial cluster. *International Journal of Infectious Diseases*, 96, 452-453.
46. Ludvigsson, J. F. (2020). Systematic review of COVID-19 in children shows milder cases and a better prognosis than adults. *Acta paediatrica*, 109(6), 1088-1095.
47. O'Connell, M. E.; Boat, T. & Warner, K. E. (2009). Preventing mental, emotional, and behavioral disorders among young people: Progress and possibilities.
48. O'Neil Woods, S. E. (2012). Links among maternal emotion socialization, and children's emotional competence and social behaviour. [Unpublished doctoral dissertation]. University of Windsor.
49. Odriozola-González, P.; Planchuelo-Gómez, Á.; Iruirtia, M. J. & de Luis-García, R. (2020). Psychological effects of the COVID-19 outbreak and lockdown among students and workers of a Spanish university. *Psychiatry research*, 290, 113108.
50. Organization, W. H. (2020). Mental health and psychosocial considerations during the COVID-19 outbreak, 18 March 2020. <https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/mental-health-considerations.pdf>].
51. Öz, F. & Bahadır-Yılmaz, E. (2009). Ruh Sağlığının Korunmasında Önemli Bir Kavram: Psikolojik Sağlık. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 16(3), 82-89.
52. Özkan, H. K. & Aksoy, A. B. (2017). An investigation of maternal emotion socialization behaviors, children's self-perceptions, and social problem-solving skills. *Eurasian Journal of Educational Research*, 67, 125-139.
53. Özkan, S. (2019). Okul Öncesi Çocukların Duygu Düzenleme Becerileri ile Ebeveynlerinin Sosyal Sorun Çözme ve Çocuklarının Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara
54. Özyürek, A. & Çetinkaya, A. (2021). COVID-19 Pandemi Döneminde Aile ve Ebeveyn-Çocuk İlişkilerinin İncelenmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 96-106.
55. Özyürek, A. & Tezel Şahin, F. (2012). Anne-Baba Olmak ve Anne-Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları, Anne Baba Eğitimi (Ed.:Tülin Güler), 2.baskı, Pegem Akademi, Ankara.
56. Prasso, S. (2019) China's divorce spike is a warning to rest of locked-down world. *Bloomberg Businessweek*. March 31, 2020.

57. Rapee, R. M. (2012). Family factors in the development and management of anxiety disorders. *Clinical child and family psychology review*, 15(1), 69-80.
58. Roccella, M. (2020). Children and coronavirus infection (Covid-19): what to tell children to avoid post-traumatic stress disorder (PTSD). *The Open Pediatric Medicine Journal*, 10(1).
59. Seçer, Z. & Karabulut, N. (2016). Anne-babaların duygusal sosyalleştirme davranışları ile okul öncesi çocukların sosyal becerilerinin analizi. *Eğitim ve Bilim*, 41(185). <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2016.4378>.
60. Soares, M. R. Z. & Modesto, J. G. (2020). Estratégia de resolução de conflitos aplicada a famílias. *Sociedade Brasileira de Psicologia*. 12 Ocak 2021 tarihinde <https://www.sbponline.org.br/enfrentamento-covid19> adresinden erişildi.
61. Sperling, J. (2012). Emotion socialization in the home. Doktora tezi, University of California Los Angeles.
62. Taylor, S. (2019). *The Psychology of Pandemics: Preparing for the Next Global Outbreak of Infectious Disease*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing
63. Usher, K.; Bhullar, N.; Durkin, J.; Gyamfi, N. & Jackson, D. (2020). Family violence and COVID-19: Increased vulnerability and reduced options for support. *International journal of mental health nursing*.
64. Wang, C.; Pan, R.; Wan, X.; Tan, Y.; Xu, L. & Ho, C.S. (2020). Immediate psychological responses and associated factors during the initialstage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) Epidemic among the general population in China. *Int J Environ Res Public Health*, 17 (5). doi: 10.3390/ijerph17051729.
65. Witt, A.; Ordóñez, A.; Martin, A.; Vitiello, B. & Fegert, J. M. (2020). Child and adolescent mental health service provision and research during the Covid-19 pandemic: challenges, opportunities, and a call for submissions.
66. Yanke, R. (2020). Crece la violencia contra menores en el hogar por el aislamiento: " Mi familia no me habla, me siento sola y me he acabado cortando. *El Mundo*, 12.
67. Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
68. Zeman, J.; Perry-Parish C. & Cassona, M. (2010). Parent-child discussions of anger and sadness: The importance of parent and child gender during middle childhood. In A. Kennedy Root & S. Denham (Ed.). *The role of gender in the socialization of emotion: Key concepts and critical issues. New directions for child and adolescent development içinde* (pp. 65-83). San Francisco: JosseyBass.
69. Zhang, X.; Cai, H.; Hu, J.; Lian, J.; Gu, J.; Zhang, S.; ... & Yang, Y. (2020). Epidemiological, clinical characteristics of cases of SARS-CoV-2 infection with abnormal imaging findings. *International Journal of Infectious Diseases*, 94, 81-87.
70. Zhu, X.; Ge, Y.; Wu, T.; Zhao, K.; Chen, Y.; Wu, B.; ... & Cui, L. (2020). Co-infection with respiratory pathogens among COVID-2019 cases. *Virus Research*, 285, 198005.